

СОЦІАЛЬНА МЕДИЦИНА

© В.Є. БЛІХАР, 2013

В.Є. Бліхар

СОЦІАЛЬНИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОЦІНКИ ДІЄВОСТІ ФОРМУЛЯРНОЇ СИСТЕМИ

Тернопільський державний медичний університет
імені І.Я. Горбачевського

Мета. Здійснити оцінку дієвості формулярної системи шляхом вивчення думки медичних працівників – користувачів формулярів лікарських засобів.

Матеріали і методи. Використані методи соціологічного опитування, системного і статистичного аналізу 382 анкет учасників опитування – лікарів центральних районних лікарень Тернопільської області.

Результати. Засвідчено високий рівень доступності лікарів до формулярів лікарських засобів (89,5±1,6% респондентів – до державного, 78,8±2,1% – до регіонального, 70,4±2,3% – до локального); 28,3±3,0% опитаних вказали на скорочення часу підготовки програми лікування пацієнта, 30,5±3,0% – на зниження ризику помилкових призначень лікарських засобів, а 23,6±2,8% – на відчуття впевненості у правильності вибору ліків. На усі перераховані переваги вказали 60,5±3,2% лікарів.

Висновок. Соціальний моніторинг дієвості формулярної системи можна визначити як окремий вид інформаційних технологій, що дозволяє здійснювати «зворотній зв'язок» у формулярній системі для прийняття управлінських рішень з її покращення.

Ключові слова: формулярна система, соціальний моніторинг, інформаційні технології.

ВСТУП

В комплексі стратегічних заходів із забезпечення якісної медичної допомоги населенню ВООЗ визначила заходи, спрямовані, зокрема, на лікарські препарати і технології [2,10]. В Україні державне регулювання даної стратегії задекларовано в «Основах законодавства України про охорону здоров'я» та галузевих нормативних документах [3,5,6]. Універсальним інструментом реалізації національної політики у сфері лікарських засобів визначена формулярна система [4,8].

Запровадження формулярної системи спрямоване на вирішення різноманітних завдань, які постійно змінюються у відповідності до реалій часу. Саме тому існуючі вимоги до регулярного перегляду переліків лікарських засобів, довідників та стандартів фармакотерапії на основі нової клінічної доказової інформації, а також даних, отриманих шляхом аналізу побічних реакцій і експертної оцінки ефективності застосування лікарських засобів [7], сьогодні вже не можуть бути достатніми для подальшого розвитку і вдосконалення формулярної системи. Важливим для оцінки її дієвості, як менеджменту раціональної фармакотерапії, є використання даних соціального моніторингу – науково обґрунтованої системи періодичного збору,

узагальнення і аналізу медико-соціальної інформації від безпосередніх учасників лікувального процесу та використання її для прийняття стратегічних і тактичних рішень на різних управлінських рівнях [9].

Мета дослідження полягала у отриманні оцінки дієвості формулярної системи шляхом вивчення думки лікарів, які під час виконання трудових обов'язків безпосередньо призначають лікарські препарати.

МАТЕРАЛІ ТА МЕТОДИ

Інструментом дослідження слугувала спеціально розроблена анкета, питання якої цільовим призначенням відповідали розробленим основним критеріям ефективності дієвості формулярної системи в умовах закладу охорони здоров'я. В опитуванні прийняли участь лікарі чисельністю 391 особа, які на репрезентативному рівні представляли практикуючих лікарів центральних районних лікарень Тернопільської області. Оброблено 382 анкети, що визнані дійсними.

Особливістю побудови анкети слід вважати включення до неї запитань, відповіді на які значно збільшать обсяг цільової інформації, ніж представлені «Методичними рекомендаціями щодо моніторингу та оцінки дієвості формулярної системи на етапі її впровадження», затвердженими Наказом Міністерства охорони здоров'я України 28.10.2010 № 918, індикатори процесу.

Крім питань анкети, які могли б надати інформацію про доступність формулярів різного рівня до їх користувачів, пунктами опитувальника передбачалось визначення: факту залучення лікарів до процесу створення локального формуляру лікарських засобів, налагодження процесу інформування пацієнта лікарем про належність рекомендованого ним лікарського засобу до локального / державного формуляру, вплив локального формуляру лікарських засобів на професійну діяльність лікарів.

Методи дослідження: соціологічний, системний аналіз, статистичний з застосуванням пакету програми EXCEL-2010.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Аналіз окремих соціально-демографічних та професійних характеристик вибірки засвідчив, що більшість респондентів складала жінки – 237 осіб, або 62,0±2,5%; чоловіків нараховувалось 145 осіб, або 38,0±2,5% у вибірці. Середній вік опитаних дорівнював 46,9 років, середній загальний професійний стаж дорівнював 22,7 років, а середній термін тривалості праці в даному закладі охорони здоров'я склав 19,3 років. Переважна кількість лікарів – 223 (58,4±2,5%) – працювали в стаціонарах, решта – 159 (41,6±2,5%) – в поліклінічних підрозділах. Респондентів з вищою кваліфікаційною категорією було у вибірці 224 (58,6±2,5%) особи, з першою – 83 (21,7±2,1%), з другою – 29 (7,6±1,4%) опитаних; не мали категорії 46 (12,0±1,7%) фахівців.

Згідно з відповідями на запитання, мали можливість користуватись державним формуляром лікарських засобів 342 (89,5±1,6%) респондентів, регіональним – 301 (78,8±2,1%) особа, локальним – 269 (70,4±2,3%) опитаних, що засвідчило високий рівень доступності лікарів до переліків, відповідну роботу в цьому напрямку керівників закладів охорони здоров'я, активне поширення формулярної системи в загальній системі надання медичної допомоги.

На питання щодо участі лікарів у процесі створення локального формуляру лікарських засобів стверджувальну відповідь надали 229, або 85,1±2,2% респондентів; 27, або 10,0±1,8% опитаних, зазначили, що не отримували таких пропозицій; 13, або 4,8±1,3% опитаних від такої пропозиції відмовились. Отримані результати підтвердили, що практикуючі лікарі широко залучаються до розробки внутрішніх стандартів лікувального процесу, отже, набувають знань і навичок щодо їх практичного використання.

Форми участі в розробці локального формуляру лікарських засобів, за результатами анкетних відповідей, були достатньо різноманітними, і лікарі, як правило, зазначили декілька форм участі, тому сумарна кількість відповідей перевищила 100%: членами фармакотерапевтичних комісій являлись 40 (17,5±2,5%) учасників опитування; надавали інформацію про побічні реакції на застосування лікарських засобів 79 (78,2±2,7%) фахівців; надавали заявки на включення лікарських засобів до локального формуляру 67 (29,3±3,0%) опитаних; приймали участь у громадському обговоренні проекту локального формуляру 110 (48,0±3,3%) респондентів.

Аналіз анкетних відповідей дозволив визначити дотримання прав пацієнтів щодо їх інформованості про зміст медичних заходів, що їм пропонуються, в частині належності призначених лікарських засобів до державного / локального формуляру [1]. Зазначену інформацію надавали кожному своєму пацієнтові 124 (53,2±3,3%) лікарів з числа тих, які користувались формуляром; 45 (19,3±2,6%) опитаних зазначили, що інформували завжди, але не всіх своїх пацієнтів, а 36 (15,5±2,4%) – що інформували всіх пацієнтів, але не завжди; не посилались на локальний формуляр лікарських засобів 28 (12,0±2,1%) лікарів.

Встановлений позитивний вплив застосування Локального формуляру лікарських засобів на якість професійної діяльності лікарів (респонденти одночасно обирали декілька варіантів відповідей): 66 (28,3±3,0%) опитаних зазначили, що значно скорочувався час підготовки програми лікування пацієнта, 71 (30,5±3,0%) учасників опитування вважали, що знижувався ризик помилкових призначень лікарських засобів; відчували впевненість у правильності вибору ліків при даному захворюванні 55 (23,6±2,8%) лікарів; така ж кількість опитаних вважали себе захищеними в разі неочікуваних результатів дії лікарських препаратів. На усї перераховані переваги вказали 141 (60,5±3,2%) респондентів. І лише 22 (9,4±1,9%) опитаних повідомили, що локальний формуляр ніяк не впливає на якість їх професійної діяльності.

ВИСНОВКИ

Соціальний моніторинг дієвості формулярної системи можна визначити як окремий вид інформаційних технологій, що дозволяє здійснювати «зворотній зв'язок» системи охорони здоров'я із надавачами медичної допомоги, будувати процеси прийняття рішень на основі фактичних даних, активно залучати до них медичних працівників.

Отримані результати дозволяють визначити шляхи покращення дієвості формулярної системи керівництву закладів охорони здоров'я районного рівня, що і визначає перспективи подальших досліджень.

Література

1. Глуховский В.В. Стандарты и механизмы обеспечения прав пациентов в системах здравоохранения. М.: ТОВ «Дизайн і поліграфія». 2008.
2. Дзяк Г.В., Лехан В.М., Крячкова Л.В. Підходи до визначення стратегії підвищення якості медичного обслуговування в Україні, гармонізовані з загальноєвропейськими методами. Медичні перспективи. – 2010, XV (1): 6–9.
3. Концепція розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011-2020 рр. МОЗ України. Офіц. вид. 2010. 769. — (Нормативний документ МОЗ України. Наказ).
4. Ліщишина О.М., Степаненко А.В. Належна практика створення медичних стандартів як основа для належної клінічної практики. Український медичний часопис. 2006, 3 (53) V—VI: 21–27.
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я. ВР України Офіц. вид. 1992, 2801-XII. (Закон України). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ufoz.ukrmed.info/CMpro-v-p-140.html>. Назва з екрану.
6. Про затвердження Концепції управління якістю медичної допомоги у галузі охорони здоров'я в Україні на період до 2020 року. МОЗ України. Офіц. вид. 2011. 454. (Нормативний документ МОЗ України. Наказ). [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20110801_454.html — Назва з екрану.
7. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо моніторингу та оцінки дієвості формулярної системи на етапі її впровадження. МОЗ України. Офіц. вид. 2010. 918. (Нормативний документ МОЗ України. Наказ). [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://moz.gov.ua/ua/portal/dn_20101028_918.html Назва з екрану.
8. Про створення формулярної системи забезпечення лікарськими засобами закладів охорони здоров'я. МОЗ України. Офіц. вид. 2009. 529. (Нормативний документ МОЗ України. Наказ). [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20090722_529.html Назва з екрану.
9. Решетников А.В. Основы построения медико-социологического мониторинга в системе обязательного медицинского страхования. Социология медицины. 2009, 1: 3–11.
10. Руководство по разработке стратегий обеспечения качества и безопасности с позиции систем здравоохранения. Европейское региональное бюро Всемирной организации здравоохранения. 2008.

В.Е. Блихар

Социальный мониторинг как инструмент оценки действенности формулярной системы

Тернопольский государственный медицинский университет
имени И.Я. Горбачевского

Цель. Осуществить оценку действенности формулярной системы путем изучения мнения медицинских работников - пользователей формуляров лекарственных средств. Материалы и методы. Исползованные методы социологического опроса, системного и статистического анализа 382 анкет участников опроса - врачей цент-ральных районных больниц Тернопольской области.

СОЦІАЛЬНА МЕДИЦИНА

Результати. Засвідчено високий рівень доступності лікарів до формулярів лікарських засобів (89,5±1,6% респондентів – к державному, 78,8±2,1% - к регіональному, 70,4±2,3% - к локальному), 28,3±3,0% опитаних указали на скорочення часу підготовки програм лікування пацієнтів, 30,5±3,0% - на зниження ризику помилкових призначень лікарських засобів, а 23,6±2,8% - на відчуття впевненості в правильності вибору ліків. На всі перераховані переваги вказали 60,5±3,2% лікарів.

Висновок. Соціальний моніторинг ефективності формулярної системи можна визначити як окремий вид інформаційних технологій, що дозволяють здійснювати «зворотний зв'язок» в формулярній системі для прийняття управлінських рішень по її вдосконаленню. Ключові слова: формулярна система, соціальний моніторинг, інформаційні технології.

V.E. Blihar

Social monitoring as a tool for assesment of the effectiveness of formulary system

Ternopil State Medical University named I.Y. Horbachevskiy

Aim. To make the assesment of the formulary system effectiveness by studying the ideas of medical professionals - users of the medical products forms.

Materials and methods. There were used the methods of sociological questionnaire, system and statistical analysis of 382 questionnaire respondents forms - physicians of the central district hospitals in Ternopil region.

Results. There was reported a high level of accessibility of the medical products forms to the doctors (89.5±1.6% of the respondents – to the state, 78.8±2.1% - to the regional, 70.4±2.3% - to a local), 28.3±3.0% of the respondents pointed out the reduction in the duration of the programs for the treatment of patients, 30.5±3.0% - the reduction of the risk of erroneous prescriptions of drugs, and 23.6±2.8% - the sense of confidence in the correctness of the choice of drugs. 60.5±3.2% of doctors indicated all the benefits referred above.

Conclusion. Social monitoring of the formulary system effectiveness can be defined as a separate type of information technologies that enables the “feedback” in the formulary system for decision-making to improve it.

Key words: the formulary system, social monitoring, information technology.

© Ю. В. ВОРОНЕНКО, О. Г. ШЕКЕРА, 2013

Ю. В. Вороненко, О. Г. Шекера

ПРАВОВА ОСВІЧЕНІСТЬ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Національна медична академія післядипломної освіти

імені П. Л. Шупика

Вступ. Настав час, коли навчання лікарів правовим аспектам діяльності стало обов'язковою важливою складовою частиною загальної підготовки лікаря, коли без знання правових